

Examen HAVO 2026

tijdvak 2
donderdag 18 juni
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag één van de 'kenmerkende aspecten' wordt gevraagd, moet je de tekst daarvan opschrijven of dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende gegevens over tolken en vertalers staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Indiase diplomaat l'tisam-ud-Din schreef de tekst van het Verdrag van Allahabad in het Engels en in het Perzisch.
- 2 Het geallieerde strafproces tegen hoge nazi-functionarissen verliep sneller door het idee van Léon Dostert om te beginnen met vertalen terwijl een spreker nog aan het woord was.
- 3 Paul Mantoux vertaalde tijdens de vredesonderhandelingen in Versailles de voorstellen voor de Franse premier.
- 4 Pavel Palazjtsjenko was de tolk van Gorbatsjov tijdens de besprekingen over kernwapens met de Verenigde Staten.
- 5 Tijdens de Duitse kolonisatie van Kameroen was Mwange Ngondo als tolk aanwezig bij het sluiten van een verdrag tussen Afrikaanse koningen en de Duitse firma Woermann.
- 6 Tisquantum was als tolk betrokken bij de eerste ontmoetingen tussen de Pilgrim Fathers en de lokale Pokanokets-stam.

- 2p 1 Zet deze gegevens in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 1.

- 2p 2 Toon aan, met steeds een verschillende verwijzing naar de bron, dat de wijze waarop Daniele Barbaro zich laat afbeelden, past bij:
- het veranderende mensbeeld van de renaissance, en
 - het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling.

In de vroegmoderne tijd werden in de Nederlandse Republiek zeeatlassen gepubliceerd met daarin kaarten van oceanen, kustlijnen en zeeroutes.

Twee gegevens:

- 1 Vanaf de zestiende eeuw werden edities van zeeatlassen gepubliceerd waarin de kaarten telkens nieuwe geografische gegevens bevatten.
- 2 In 1672 publiceerde Pieter Goos in Amsterdam een luxe editie van zijn *Zee-atlas* voor 'alle heren en kooplieden'. Deze *Zee-atlas*, rijk versierd met bladgoud, was niet bedoeld om mee te nemen op reis maar om thuis tentoon te stellen.

2p 3 Geef een verklaring:

- voor de publicatie van edities met nieuwe gegevens vanuit 'het begin van de Europese overzeese expansie', en
- voor de behoefte aan een luxe editie voor 'alle heren en kooplieden' met behulp van een kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw.

Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

Gebruik bron 2.

In deze brief beschrijft de kolonist de situatie in New England. Hij beschrijft in een ander deel van de brief dat er vreedzame contacten bestaan tussen de Engelse kolonisten en de inheemse bevolking van de oostkust van Noord-Amerika.

3p 4 Licht de brief van de kolonist toe door:

- met een verwijzing naar de brief een verklaring te geven voor het onderhouden van vreedzame contacten met de inheemse bevolking, en
- met een verwijzing naar de brief aan te tonen dat de kolonisten in New England een vestigingskolonie hadden willen stichten, en
- een politieke reden te geven waarom het bestuur in Engeland niet zal hebben gewild dat brieven zoals deze onder een groter publiek werden verspreid.

Let op: je moet na het opschrijven van een verwijzing naar de brief een uitleg geven.

De kolonist (zie bron 2) schreef in dezelfde brief over de inheemse bevolking: "velen van hen stierven afgelopen winter".

1p 5 Noem de reden die volgens historici de hoofdoorzaak was van het ongewoon hoge sterftecijfer onder de inheemse bevolking tijdens de vreedzame beginfase van de Europese kolonisatie van Amerika.

Een geschiedenis:

In 1653 voerde de Franse koning Lodewijk XIV een balletvoorstelling uit voor een groep edelen. De koning stelde de Romeinse zonnegod voor, in een goudkleurig kostuum. Kinderen uit adellijke families dansten om hem heen in kostuums die verschillende planeten voorstelden, zoals planeten om de zon draaien.

- 2p **6** Geef aan welke politieke boodschap aan de adel werd overgebracht, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar deze geschiedenis.

Een geschiedenis:

In 1658 overleed de katholieke non Maria Margaretha van Valckenisse. Haar graf werd een bedevaartsoord voor gelovigen die beweerden dat het lichaam van Maria Margaretha niet bedierf en voor miraculeuze genezingen zorgde. In 1663 vroeg het bestuur van de Republiek aan Louis de Bils om het lichaam van de non te onderzoeken. De Bils nam monsters van het lichaam en bekeek die onder de microscoop. Hij schreef in zijn verslag dat het lichaam wel verging én dat er van goddelijke invloed geen sprake was.

- 2p **7** Licht deze geschiedenis toe door:
- een verklaring te geven voor het laten doen van onderzoek door het bestuur van de Republiek vanuit 'de protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had', en
 - aan te geven welk kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw je met de werkwijze van De Bils kunt illustreren.

Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

Gebruik bron 3.

Catharina de Grote gaat tijdens haar regeerperiode uit van verlichte ideeën, maar voert die niet allemaal door in Rusland.

- 3p **8** Toon aan:
- welk verlicht idee Catharina de Grote met dit decreet wil tegengaan, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron, en
 - dat Catharina de Grote er rekening mee houdt dat veel Russische onderdanen geen onderwijs volgen.

Gebruik bron 4.

Wilberforce wil parlamentsleden overhalen in te stemmen met de afschaffing van de slavenhandel.

- 3p **9** Licht dit toe door:
- aan te geven welke zorg over het afschaffen van de slavenhandel Wilberforce wil wegnemen, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron, en
 - aan te geven bij welk ideaal van het abolitionisme deze redenering van Wilberforce niet past.

Gebruik bron 5.

Rechter Williams, lid van het Britse parlement, veroordeelt de landarbeiders tot zeven jaar dwangarbeid in Australië. Robert Owen organiseert vervolgens een protestcampagne tegen deze veroordeling.

- 3p 10 Licht de gebeurtenissen rondom de landarbeiders toe door:
- aan te geven welk doel rechter Williams wil bereiken met de hoge straf, en
 - aan te tonen dat je met de bron 'de opkomst van emancipatiebewegingen' kunt illustreren, en
 - aan te tonen bij welk idee van Robert Owen zijn protest past.

Gebruik bron 6.

De schrijver van het boek, Colin Campbell, is tijdens de Indiase Opstand bevelhebber van de Britse troepen.

Stel: je wilt deze bron gebruiken voor je onderzoek naar de Indiase Opstand van 1857. Je hebt twee onderzoeksonderwerpen:

- 1 de gebeurtenissen tijdens 'de massamoord in Delhi'.
- 2 de Britse rechtvaardiging voor het neerslaan van de Indiase Opstand.

- 3p 11 Geef aan:
- dat je vanuit de achtergrond van de schrijver de informatie uit deze bron **minder** betrouwbaar vindt voor het eerste onderwerp, en
 - dat je de informatie uit deze bron bruikbaar vindt voor het tweede onderwerp, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 7.

Een conclusie:

Uit de vragen die de commissie aan Mattheus Everaerts stelt, blijkt dat de commissie betrouwbaar onderzoek wil doen naar de werkomstandigheden in de fabriek.

- 2p 12 Ondersteun deze conclusie door:
- met een verwijzing naar de bron een argument voor de conclusie te geven, en
 - aan te geven welk kenmerkend aspect je kunt illustreren met het gegeven dat het parlement dit onderzoek laat doen.

Let op: je moet na het opschrijven van een kenmerkend aspect een uitleg geven.

Gebruik bron 8.

Deze oproep van Annie Besant krijgt kritiek en steun.

2p **13** Licht dit toe door:

- aan te tonen dat vanuit het Britse zelfbeeld in de negentiende eeuw veel Britse bestuurders het niet eens zullen zijn geweest met de oproep van Besant, en
- de organisatie te noemen die vanaf 1885 idealen zoals die van Besant in India tot uitvoer wil brengen.

In 1916 voerde de Nationale Vrouwenpartij in de Amerikaanse staat Colorado tijdens de presidentsverkiezingen campagne met de tekst: "Vrouwen van Colorado, jullie mogen stemmen. Krijg kiesrecht voor alle vrouwen in het land door **tegen** [de presidentskandidaat] Woodrow Wilson te stemmen. Zijn partij is tegen vrouwenkiesrecht."

2p **14** Licht deze campagne van de Nationale Vrouwenpartij toe door:

- te verklaren vanuit de staatsvorm van de Verenigde Staten dat niet alle vrouwen in de Verenigde Staten tegelijk kiesrecht kregen, en
- te beredeneren dat deze oproep aan vrouwen in Colorado bijdroeg aan de 'voortschrijdende democratisering'.

Gebruik bron 9.

Een bewering:

De visie die de Duitse keizer Wilhelm II in 1922 geeft op de gebeurtenissen aan het einde van de oorlog, zal de aanhangers van de NSDAP aanspreken.

3p **15** Ondersteun deze bewering door:

- twee opvattingen van Wilhelm II te noemen die de aanhang van de NSDAP zullen aanspreken, en
- een verklaring te geven voor deze visie van Wilhelm II vanuit zijn positie.

Gebruik bron 10.

Uit de uitspraak van Joseph Goebbels kun je opmaken dat de nationaalsocialisten voor meisjes een ander toekomstbeeld hebben dan voor jongens.

2p **16** Geef met de bron voor beide groepen apart aan welk toekomstbeeld de nationaalsocialisten hiervoor hebben.

Drie veranderingen na 1945 in het migratiebeleid van de Nederlandse regering in chronologische volgorde:

- 1 Direct na 1945 vond de regering een grootschalige emigratie van arbeiders niet gewenst.
- 2 Vanaf 1949 bevorderde de regering emigratie, door emigranten vertreksubsidies te geven en schepen ter beschikking te stellen.
- 3 In de jaren 1960 ging de regering arbeidsmigranten aantrekken.

Vier ontwikkelingen in Nederland na 1945 in willekeurige volgorde:

- a babyboom
- b maakbare samenleving
- c wederopbouw
- d welvaartsgroei

- 3p 17 Geef per beleidsverandering aan door welke ontwikkeling deze werd veroorzaakt.

Doe het zo:

Van beleidsverandering ... (vul nummer in) is ontwikkeling ... (vul letter in) de oorzaak, want ... (geef toelichting).

Let op: er blijft één ontwikkeling over.

Gebruik bron 11.

Deze poster ondersteunt het buitenlands beleid van Adenauer.

- 3p 18 Geef aan:
- welke boodschap de CDU met de poster weergeeft, waarna je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de poster, en
 - welk buitenlands beleid van Adenauer de CDU hiermee ondersteunt.

De volgende gebeurtenissen over het Duitse nationale voetbalelftal, '*die Mannschaft*', staan in willekeurige volgorde:

- 1 De burgemeester van Rotterdam gelastte een wedstrijd tussen het Nederlands elftal en *die Mannschaft* af, omdat hij rellen verwachtte vanwege de vervolging van Joden in Duitsland.
- 2 *Die Mannschaft* speelde kort nadat de BRD was toegetreden tot de NAVO een oefenwedstrijd in Moskou tegen het elftal van de Sovjet-Unie.
- 3 Door de Duitse verzoeningspolitiek met Frankrijk werd het mogelijk een wedstrijd tussen het Franse nationale elftal en *die Mannschaft* te organiseren.
- 4 Kort na de Duitse eenwording speelde *die Mannschaft* een oefenwedstrijd tegen Zwitserland, waarin spelers uit Oost- en West-Duitsland samen werden opgesteld.
- 5 Nadat het Duitse leger zware tegenstand ondervond in de Sovjet-Unie, werd besloten dat *die Mannschaft* geen wedstrijden meer mocht spelen, omdat dit niet paste bij de totale oorlog.
- 6 Vlak na de wederzijdse erkenning speelden de BRD en de DDR hun eerste en enige wedstrijd, die door de DDR werd gewonnen.

2p 19 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Nikita Chroesjtsjov, de leider van de Sovjet-Unie, had een vertrouwelijk gesprek met de West-Duitse ambassadeur in de Sovjet-Unie. Hierin zei Chroesjtsjov dat de Oost-Duitse economie zou zijn ingestort als hij niet het bevel had gegeven om de Berlijnse Muur te bouwen.

4p 20 Licht dit gesprek toe door:

- de communistische economische organisatie te noemen waartoe de DDR behoorde in die tijd, en
- aan te geven welke oorzaak van de economische problemen van de DDR werd weggenomen juist door de bouw van de Berlijnse Muur, en
- te verklaren waarom de inhoud van dit gesprek niet openbaar werd gemaakt in het Oostblok, en
- aan te geven dat de uitspraak van Chroesjtsjov paste bij de politieke verhoudingen in het Oostblok.

In de jaren 1970 introduceerde de Herziene Politie Opleiding 'de Methode Van der Steen'. Nieuw aan deze lesmethode was dat communicatie tussen agent en burger centraal stond. De agenten in opleiding moesten korte geacteerde films bestuderen van situaties die zich op straat konden voordoen.

De behoefte aan deze nieuwe lesmethode hield verband met de opkomst van jongerenbewegingen in de jaren 1960.

1p 21 Geef aan welk verband dit is.

Gebruik bron 12.

De publicatie van de uitkomsten van de enquête en het commentaar van Hedy d'Ancona bevorderen de verdere emancipatie van vrouwen.

3p **22** Toon dit aan door:

- aan te geven dat de uitkomst van de enquête laat zien dat de emancipatie van vrouwen in 1974 nog niet is voltooid, en
- het commentaar van D'Ancona te verklaren vanuit haar achtergrond, en
- aan te geven waardoor deze publicatie kan bijdragen aan verdere emancipatie van vrouwen.

Gebruik bron 13.

Deze campagne past bij de Europese eenwording.

3p **23** Licht dit toe door:

- zonder bron het verdrag te noemen dat de basis legt voor de invoering van de euro, en
- aan te tonen met een verwijzing naar de bron dat de campagne rondom de introductie van de euro bijdraagt aan de Europese eenwording, en
- de politieke oorzaak te noemen waardoor er na enkele jaren een nieuwe campagne nodig is om alle landen te onthouden die meedoen met de euro.

In de jaren 1960 voerde de Stichting Goed Wonen in Nederland een campagne voor 'goede smaak in interieur'. De stichting plaatste bij afbeeldingen van 'ouderwetse' eikenhouten meubelen het onderschrift "FOUT" en prees moderne designmeubelen aan. Hippies verzetten zich juist tegen deze vernieuwing en zetten de afgedankte eikenhouten meubelen in hun woningen.

2p **24** Toon aan:

- dat de campagne van de Stichting Goed Wonen past bij het kenmerkende aspect 'de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen', en
- vanuit welk standpunt de hippies zich verzetten tegen de vernieuwing in de wooncultuur.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.